

Гладенко О.М.

к.ю.н., доцент, доцент кафедри національного,
міжнародного права та правоохоронної діяльності,
Херсонський державний університет

ПЕРСПЕКТИВИ ВІДНОВЛЕННЯ ЯДЕРНОГО СТАТУСУ УКРАЇНИ

Після повномасштабної агресії Російської Федерації (далі - РФ) проти України все частіше стало підніматися питання про можливість відновлення ядерного потенціалу України.

Нагадаємо, що після розпаду Радянського Союзу в розпорядженні України опинився третій за потужністю у світі ядерний арсенал, який охоплював 1,7 тисячі ядерних боєголовок, 44 стратегічних бомбардувальники та 176 міжконтинентальних ракет.

У жовтні 1991 р. Верховна Рада України ухвалила постанову “Про без’ядерний статус України” [1], а через три роки, в грудні 1994 р., між Україною, США, РФ та Великою Британією був підписаний Будапештський меморандум[1], учасники якого гарантували нашій державі повагу незалежності, суверенітету та наявних кордонів. Але ці гарантії виявилися недостатньо надійними, що показала агресія РФ щодо України та відсутність реальної безпекової відповіді “гарантів” на цю агресію.

Фактичними підставами для підняття питання відновлення “ядерного статусу” може бути постійний ядерний шантаж з боку РФ та неможливість відвернути цю загрозу іншими так званими “конвенційними” видами озброєння і недійсність наданих Україні гарантій за Будапештським меморандумом.

Дане питання піднімалося на найвищому рівні, так у своєму зверненні на Мюнхенській конференції Президент України В. Зеленський натякнув про таку можливість чим незвичайно перелякав агресора, виходячи з заяв його офіційних осіб, які стали лунати після цього. Пізніше питання навіть піднімалося на всенародному опитуванні в Україні[1].

Підтримав дану ініціативу й посол України в Німеччині Андрій Мельник, так він закликав Захід надати Україні сучасне озброєння і негайно прийняти до НАТО, в іншому разі на порядок денний вийде питання відновлення ядерного статусу: “в Україні немає іншого вибору: або ми є частиною союзу такого як НАТО і робимо свій вклад, щоб ця Європа стала сильнішою, або тоді у нас залишається єдина опція – озброюватися самим, і можливо, знову подумати про ядерний статус. Як інакше ми можемо гарантувати нашу оборону?”, – резюмував дипломат[1].

Можна знайти і правові підстави для підняття такого питання, для чого можна звернутися до статті X Договору про нерозповсюдження ядерної зброї від 1968 р. [1]: "Кожен Учасник цього Договору у порядку здійснення державного суверенітету має право вийти з Договору, якщо він вирішить, що пов'язані із змістом цього Договору виняткові обставини поставили під загрозу вищі інтереси його країни. Про такий вихід він повідомляє за три місяці всіх Учасників Договору та Раду Безпеки Організація Об'єднаних Націй. У такому повідомленні має бути заява про виняткові обставини, які він розглядає як вищі інтереси, що поставили під загрозу". та застереженням України до цього договору, яка відображена пунктом 4 Закону України "Про приєднання України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї від 1 липня 1968 року":

Загроза силою чи її використання проти територіальної цілісності та недоторканності кордонів чи політичної незалежності України з боку РФ, як ядерної держави, в сукупності з застосуванням економічного тиску, спрямованого на те, щоб підкорити своїм власним інтересам здійснення Україною прав, притаманних її суверенітету, однозначно розглядається Україною як виняткові обставини, що поставили під загрозу її найвищі інтереси.

Але маємо відмітити існування ще й більш вагомих практичних питань, вирішення яких є достатньо складним.

Так, найбанальніша перешкода - вартість програми відновлення та забезпечення ядерної зброї. Якщо порівняти витрати країн “ядерного клубу” то

найменші витрати на забезпечення ядерної зброї несуть Пакистан (біля 1 млрд. долларів США) та Індія (біля 2.3 млрд. долларів США).

В цей час весь запланований бюджет на оборону України у 2022 р. складає 319 млрд. гривень, що є по курсу 37 грн за доллар складає приблизно 8.6 млрд. долларів США. При цьому треба розуміти, що вартість утримання ядерної зброї є наслідком розробки та втілення ядерної програми, яка коштуватиме набагато більше ніж її утримання. Чи є можливість це робити в існуючих умовах, коли економіка України критично залежить від допомоги партнерів? Так само залишається відкритим питання про думку самих партнерів щодо самої можливості повернення ядерного статусу. Відповідь на це питання буде, скоріш за все, негативною.

Ще одною практичною перешкодою є необхідність отримання ядерного палива. Більш ніж половину палива для АЕС Україна закуповувала у РФ, решту — в англо-американській компанії Westinghouse. Розглядався проект будівництва російсько-українського заводу приблизною вартістю 450 млрд. долларів США в смт Смолине Кіровоградської області, який з зрозумілих причин був заморожений у 2015 р. На даний момент з зрозумілих причин навіть думка про розробку аналогічного проекту є неможливою.

Трохи позитиву можна знайти у тому, що Україна знаходиться на десятому місці у світі за покладами природного урану, однак для його використання по призначенню його треба спочатку збагатити, а такого обладнання в Україні наразі немає і, як ми зазначили вище, навряд чи з'явиться у найближчому майбутньому.

Резюмуючи можна зазначити, що незважаючи на існування певних фактичних та правових підстав для відновлення ядерного статусу України, практичне вирішення цього питання сильно ускладнене відсутністю на даному етапі можливості реалізувати даний проект через фінансові та ресурсні перешкоди, подолання яких в найближчому майбутньому навряд чи відбудеться.

Список використаних джерел

1. Заява про без'ядерний статус України / *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1991, N 51, ст.742 / URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-12#Text>(access date: 15.10.2022).
2. Меморандум про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї від 05.12.1994 р. / URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_158#Text (access date: 15.10.2022).
3. В ОПУ роз'яснили питання щодо Будапештського меморандуму. 16 жовтня 2020 р. / URL: <https://www.slovoidilo.ua/2020/10/16/novyna/polityka/opu-rozuyasnyly-rytannya-shhodo-budapeshtskoho-memorandumu>(access date: 15.10.2022).
4. Повернення ядерного статусу: український дипломат розтлумачив три аспекти / URL: <https://bykvu.com/ru/bukvy/povernennja-jadernogo-statusu-ukrainskij-diplomat-rojasniv-tri-aspekti/> (access date: 15.10.2022).
5. Договір про нерозповсюдження ядерної зброї від 1 липня 1968 р. / URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_098#Text (access date: 15.10.2022).